

UN JURNAL ANTIUNIONIST: "NEPĂRTINITORUL" (21 IUNIE - 10 SEPT. 1856)

DE

LIVIU-IULIAN ROMAN

Perspectiva Unirii Principatelor a generat, în Moldova mai ales, ample discuții pro și contra, amplificate în paginile a două publicații consacrate acestor orientări divergente: "Steaua Dunării", autocaracterizată "Jurnalul Unirii", și "Nepărtinitorul", foaie de factură separatistă¹, cu o existență efemeră, căreia îi consacram studiul de față. Ne-a îndemnat la aceasta, în primul rând, lipsa unei cercetări sistematice a activității publicistice din Moldova în "deceniul Unirii"², în ciuda faptului că perioada respectivă este bine reprezentată în istoriografie. În al doilea rând, am căutat să aprofundăm problematica separatismului moldovenesc, fenomen identificabil în Moldova, în acele împrejurări hotărâtoare pentru viitorul ei. De aceea, cercetarea colecției jurnalului reprezintă o bună ocazie de a pătrunde în esența acestui fenomen, care, deseori, nu a fost corect perceput, chiar în unele lucrări consacrate Unirii³.

În plus, "Nepărtinitorul" nu a beneficiat de o atenție semnificativă din partea cercetătorilor perioadei. La aceasta au concurat mai puțin alfabetul chirilic folosit, cât existența efemeră și, mai ales, faptul că publicația a reprezentat punctul de vedere al antiunioniștilor, al acelor care, din diverse motive, au fost împotriva Unirii, fiind, astfel, marginalizați de adversarii lor politici, al căror punct de vedere s-a impus, dovedindu-se viabil.

¹ Termenii separatist, separatism sunt improprii, corect fiind antiunionist și antiunionism. Folosiți în epocă, ei s-au impus și în istoriografie, fiind utilizați și în studiul de față.

² Am denumit astfel perioada dintre 1856 și 1866.

³ Spre exemplu, într-o *Istorie a Unirii românilor*, despre "Nepărtinitorul" se afirma că fusese scos de "cei câțiva boieri din Iași împotmoliți în mlaștinile unui condamnat separatism". Vezi Stelian Neagoe, *Istoria Unirii Românilor*, București, 1986, p. 322.

"Nepărtinitorul" merită, credem, o reevaluare și sperăm ca studiul de față să constituie un pas în acest sens, mai ales că jurnalul nu a beneficiat decât în ultimul timp de o tratare specială⁴, anterior el nefiind pomenit decât în treacăt.

O contribuție remarcabilă, nu atât în ceea ce privește cercetarea jurnalului, cât, mai ales, referitor la problema separatismului, aparține istoricului A.D. Xenopol, studiul său⁵, constituind o bună "introducere" în această problemă. N. Iorga, mai târziu, în a sa *Istorie a presei românești*, după ce analizează "Steaua Dunării" și ediția sa franceză, nu amintește nimic de foaia separatistă, afirmând că "atâta putea să deie în acest timp Moldova"⁶. Dintre lucrările mai apropiate de noi, este de remarcat un studiu al lui Paul Cornea, referitor la un colaborator de marcă al jurnalului⁷, și contribuția profesorului M. Cojocariu, care, în *Partida națională și constituirea statului român*, alocă o parte însemnată *Partidei separatiste din Moldova* și unor colaboratori ai "Nepărtinitorului", în special N. Istrati⁸.

Jurnalul a apărut, după cum am precizat deja, în iunie 1856⁹. Era o perioadă deosebit de agitată de chestiunea Unirii, aflată "la ordinea zilei"¹⁰, care era dezbătută în numeroase "scrieri și cuvântări care puneau în lumină foloasele și combăteau întâmpinările ce i se aduceau"¹¹, și acesta mai ales în Moldova. Aici, în mod firesc, efervescența stărnită de problema Unirii a fost incomparabil mai mare decât în Principatul vecin, ceea ce-l determina pe Xenopol să afirme că asupra Moldovei, "din mai multe împrejurări, era să cadă tot greul luptei pentru sprijinirea

⁴ Ne referim la *Lucrarea noastră de Dizertație*, Facultatea de Istorie, Iași, 1998.

⁵ *Unioniști și separatiști*, în AARMSI, S. II, t. XXXI, București, 1909, p. 725 - 765.

⁶ N. Iorga, *Istoria presei românești*, București, 1922, p. 86.

⁷ *Un pașoptist renegat: N. Istrati*, în Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, București, 1962, p. 321 - 353.

⁸ Mihai Cojocariu, *Partida națională și constituirea statului român (1856-1859)*, Iași, 1995.

⁹ Primul număr este datat 21 iunie 1856. Jurnalul a avut o existență efemeră, apărând, până la 10 septembrie 1856, de două ori pe săptămână (lunea și joia), în total 23 de numere. De format mediu și având articolele dispuse pe două coloane, a publicat, deseori, în coloana paralelă, și traducerea în limba franceză a unor articole.

¹⁰ Astfel era apreciată problema Unirii de către generalul Coronini, șeful trupelor austriece de ocupație din Principate; cf. R.G. Colquhoun c. lord Clarendon, București, 28 iulie / 9 august 1856, în *Documente privind Unirea Principatelor* (în continuare, DUP), VII, *Correspondență diplomatică engleză (1856-1859)*, București, 1984, p. 32.

¹¹ A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 742.

ideii unirei"¹². Sigur este că, din diverse cauze, aici s-au făcut auzite voci ostile Unirii, care au crescut în intensitate odată cu măsurile luate de domnitorul Grigore Al. Ghica, la sfârșitul domniei.

O realizare importantă și mult așteptată de unioniști a fost apariția Legii presei, din mai 1856, care abroga prevederile restrictive ale Regulamentului Organic. "Mișcarea națională", beneficiind de sprijinul domnitorului, "a știut să se folosească din plin și fără zăbavă de posibilitățile oferite de noul regim al presei"¹³, tot acum închegându-se și "cadru organizatoric necesar mișcării unioniste"¹⁴.

Amploarea mișcării pentru Unire, implicarea directă a autorităților și, mai ales, perspectiva schimbărilor politice din Moldova¹⁵ au făcut ca vocile antiunioniste, inițial timide, să capete consistență, temerile unora dintre moldoveni "răbufnind" într-o cunoscută broșură, aparținând lui N. Istrati, *Sur la question du jour en Moldavie*.

În acest context, apărea la Iași, în 21 iunie 1856, o publicație aparent echidistantă: "Nepărtinitorul". Intrarea foi pe arena publicisticii nu a produs prea multă vâlvă, "Steaua Dunării", de altfel atentă la orice nouă apariție, negăsind de cuviință să-și informeze numeroșii cititori. Acest lucru îl făcea însă, nu întâmplător, "Gazeta de Moldavia"¹⁶.

Noul jurnal a atras și atenția unora dintre reprezentanții diplomației ai puterilor europene la Iași. În acest sens, consulul austriac Gödel Lannoy îl informa pe ministrul său de externe despre hotărârea "partidului conservator" de a scoate o foaie antiunionistă (consulul cunoștea, de la început, orientarea politică a foi!), în care urmau să fie inserate articole originale și altele

¹² Între "împrejurări", se arată că "Moldova, stând mai departe de controlul comisiei, putea să devină un tărâm mult mai mânos pentru intrigi și uneltiri". Cum "folosul Munteniei" nu era pus la îndoială, "era firesc ca Muntenii să o dorească, pe când Moldova, care era să piardă, putea mult mai ușor să fie arătată ca potrivnică acelei măsuri. De aceea, nu fără cuvânt, se mândrește Moldova că ea a făcut unirea [...]. Soră mai mică, ea trebuia să leze toate foloasele celei mai mari, mulțumindu-se cu rolul frumos, dar ingrât, de a fi dat naștere statului român". Vezi A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiana*, XII, Ediția a III-a, 1930, p. 176.

¹³ Leonid Boicu, *Adevărul despre un destin politic. Domnitorul Gr. Al. Ghica (1849-1856)*, Iași, 1973, p. 109.

¹⁴ M. Cojocariu, *op. cit.*, p. 247.

¹⁵ Costache Negri c. Ion Ghica, Iași, 3 iulie 1856, în C. Negri, *Scrieri*, vol. II, 1966, p. 85.

¹⁶ În nr. 126, din 30 iunie 1856.

traduse din presa austriacă, precum și răspunsul lui N. Istrati la broșura lui Neofit Scriban¹⁷.

Programul jurnalului, publicat în primul număr, nu-l situa pe o linie clar antiunionistă, deși această orientare se putea descifra "printre rânduri". Astfel, după o introducere în care erau amintite "însemnătatea și foloasele publicității", urmată de o *captatio benevolentiae* ("toți compatrioții noștri cunosc că numai tipariului [...] datorim [...] progresul nostru urieș"), era anunțat cititorilor "scopul" la care "ținteau" redactorii, "cu deschiderea acestui jurnal": acela de a contribui, "pe cât slabele [...] mijloace" o permiteau, la "răspândirea ideilor și a cunoștințelor folositoare, în stare de a duce Moldova, patria noastră¹⁸, pe calea propășirii moderate și solide, în privirea morală și materială".

De asemenea, foaia susținea păstrarea "autonomiei patriei" și a "privilegiilor asigurate nouă prin scumpul sânge al strămoșilor". Cuvântul "privilegii" este foarte des utilizat în paginile gazetei și credem că se impune, de la început, o explicație. Încă din program, apare ideea, reluată de mai multe ori în articolele care dezbăteau problema Unirii, anume că, după o îndelungată perioadă de suferință pentru moldoveni, de amenințări la adresa autonomiei și, chiar, a existenței sale, Moldova se găsea într-un moment deosebit de prielnic: eliberată de "protecția" Imperiului țarist, aflată sub suzeranitatea Porții, dar sub garanția colectivă a puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris din martie 1856, Moldova (ca și Țara Românească, de altfel) putea spera la o perioadă de prosperitate, de modernizare, la o "propășire" care, adăugau redactorii "Nepărtinitorului", trebuie să fie "moderată și solidă"¹⁹. Unirea cu frații de peste Milcov ar fi adus cu sine - susțineau antiunioniștii - o pierdere a stabilității și o tensionare a relațiilor între Puterile Garante. Așa încât, pierderea "privilegiilor" prin Unire, în "beneficiul" Principatului vecin (trecându-se cu vederea alte aspecte,

¹⁷ Gödel Lannoy c. Buol, Iași, 29 iunie 1856, în DUP, II, *Rapoartele consulatului Austriei din Iași (1856-1859)*, editate de Dan Berindei, București, 1959, p. 17. Broșura la care se referea consulul era *Unirea și neunirea Principatelor*, publicată în "Steaua Dunării".

¹⁸ Nu întâmplător se făcea precizarea: Moldova - "patria noastră", ci pentru a scoate în evidență deosebirea dintre separatiști și unioniști, a căror patrie era România.

¹⁹ Se prefigura, într-un fel, viitoarea dispută pe tema "formelor fără fond", inițiată, semnificativ, tot în capitala Moldovei.

esențiale!), ar fi fost o greșeală politică, tocmai când Moldova era cel mai puțin amenințată.

Revenind la programul jurnalului, de remarcat "principiul" combaterii a "orice intenție în contra suzeranității de care strâns și credincioși ne ținem" (aluzie clară la un obiectiv fundamental al Partidei naționale, independența) sau "contra [...] Imperiului otoman cu carile este atât de norocit legată (sic!) existența noastră politică"²⁰.

În jurul foii separatiste s-au adunat mulți dintre cei care s-au opus Unirii, dificil de identificat (chiar imposibil uneori), pentru că majoritatea materialelor publicate nu sunt semnate. "Steaua Dunării" a acuzat deseori gazeta de această situație, comparând redactorii "Nepărtinitorului" cu păsările de noapte, care se feresc să iasă la lumină, preferând umbrela anonimatului. Motivele "tăcerii" au fost fie prudența, fie dorința de a nu se demasca, în cazul unora care, probabil, nu erau cunoscuți drept separatiști, știut fiind faptul că unii dintre ei (cazul notoriu al lui Istrati) făcuseră parte din tabăra unionistă. Răspunsul jurnalului a fost că articolele nesemnate aparțin "redacției jurnalului", un răspuns, evident, *pro forma*.

Cu toată precauția lor, însă, colaboratorii "Nepărtinitorului" n-au fost "scutiți" de "aprecierile" unioniștilor. Spre exemplu, C. Hurmuzachi, colaborator al "Stelei Dunării", constată, "între atâția alții"²¹, că "toți amicii politici ai <<Nepărtinitorului>> au fost toată viața lor sateliți ai consulilor rusești, partizani și scutelnici declarați ai Rusiei, instrumente ale politicii ei"²².

Legea presei din mai 1856 stipula obligativitatea tuturor organelor de presă de a avea un "redactor-răspunzător". În această postură s-a situat, la "Nepărtinitorul", Costachi Gane. Aflat în deceniul al șaselea al vieții sale²³, credem că a fost desemnat în acest post de gruparea separatiștilor, deși nu i se pot nega anumite preocupări pentru publicistică²⁴. Printre altele, poartă o polemică, în nr. 12 al "Nepărtinitorului", cu un apropiat colaborator al "Stelei Dunării", D. Dăscălescu, pe o temă insistent tratată în paginile foii

²⁰ Iași, 21 iunie, "Nepărtinitorul" (în continuare, N), nr. 1 din 21 iunie 1856, p. 1-2.

²¹ M. Cojocariu, *op. cit.*, p. 141.

²² *Un renegat al Unirii Principatelor*, în "Steaua Dunării", II, 1856, nr. 43, p. 178.

²³ A trăit între 1800-1865.

²⁴ În 1858, va scoate, la Iași, gazeta "Patria".

separatiste, anume domnia - apreciată drept "dezastruoasă" - a lui Grigore Al. Ghica.

Între cei care au contribuit la apariția jurnalului, s-au numărat așa Mihail Străjescu²⁵, Vasile Drăghici²⁶, Constantin Hriste²⁷, Iorgu Sigara²⁸ și, mai ales, N. Istrati. Personaj controversat²⁹, a devenit foarte cunoscut după ce, în iunie 1856, la tipografia "Albinei românești", îi apărea o broșură, în limba franceză³⁰, în care el își exprima deschis și pe larg opiniile față de Unire. "Nepărtinitorul" a publicat-o integral, pe parcursul mai multor numere³¹, broșura devenind un veritabil reper, în jurul căruia s-au dezvoltat argumentele separatiștilor, ca și cele mai aprinse polemici.

²⁵ A semnat un articol sever la adresa fostului domnitor, în care acuza și "Steaua Dunării" pentru postura ei de "avocat" al lui Gr. Ghica.

²⁶ Ca și Străjescu, V. Drăghici făcea parte dintre "emisarii stăpânirii", însărcinați cu propaganda antiunionistă în ținuturi. Vezi și M. Cojocariu, *op. cit.*, p. 156. El este autorul unui amplu articol, *Oglinda istorică*, publicat în nr. 10 al foii, în care analiza relațiile dintre Moldova și Țara Românească, negăsind în trecut premisele Unirii.

²⁷ I-au apărut, în "Nepărtinitorul", câteva poezii, dintre care una patriotică: *Odă națională*. Este, într-adevăr, o odă, dar închinată ... sultanului și, mai ales, caimacamului T. Balș, "Fiu al țerii noastre / Cu simțirile române", ales în această demnitate "cu a ceriului voință / Și Augustă îndurare". Vezi N, nr. 10 din 23 iulie 1856, p. 37-40.

²⁸ Într-un articol mai important, *Refutație la întâmpinările "Stelei Dunării"*, publicat în nr. 4 al jurnalului separatist, răspunde argumentelor unionistului M. Cantacuzino-Pășcanu.

²⁹ Născut în 1818 și rămas orfan de tată, a fost un autodidact, adunându-și o valoroasă bibliotecă la Rotopânești. A avut certe preocupări pentru literatură, dar și "mari ambiții carieriste", fiind "avid să se afle mereu în centrul evenimentelor". Dacă, la 1848, a fost alături de cei care luau atitudine față de abuzurile lui Vodă-Sturdza, iar la începutul lui 1856 semnase petiția în favoarea Unirii, adresată lui Grigore Ghica, dintr-o dată Istrati face o "voltă" spectaculoasă, trecând cu "arme și bagaje" în tabăra opozanților Unirii, ajungând ideologul incontestabil al separatiștilor. De pe această poziție, el analizează, de multe ori cu o remarcabilă clarviziune, urmările Unirii: dacă cele mai multe din temerile sale au fost infirmate, au fost și unele bine întemeiate, în special privind viitorul Moldovei și al capitalei sale, Iașii.

³⁰ Titlul broșurii, *Despre cvestia zilei în Moldova*, exprima, cu o concizie remarcabilă, atmosfera din Moldova în anii premergători Unirii.

³¹ Începând chiar cu nr. 2 (p. 6-8), apoi continuând în nr. 3 (p. 10-12), 5 (p. 17), 6 (p. 21-22) și 9 (p. 33-36). Este reprodușă și în D.A.Sturdza ș.a., *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, III, p. 125-137, alături de o altă broșură a sa, apărută în aceeași perioadă, *Despre puterea legislativă și privilegiile Principatelor Moldo-Române* (p. 137-148).

În afară de convergența de opinii cu privire la Unirea Principatelor, redactorii și colaboratorii jurnalului au manifestat, fără rezerve, o atitudine extrem de critică la adresa domnitorului Gr. Ghica, cel care, atunci când apărea "Nepărtinitorul", își încheia mandatul de șapte ani convenit la Balta-Liman. Încă din primele numere, au fost publicate o serie de articole acuzatoare, scoțându-se la iveală tot ceea ce putea fi mai rău și negăsindu-se nimic bun care să se fi făcut în Moldova începând din 1849. Cel care parcurge jurnalul, fără să cunoască împrejurările în care s-a desfășurat domnia lui Grigore Al. Ghica³², ar putea să constate cu surprindere că perioada fanariotă, îndeobște considerată una din cele mai întunecate din istoria Moldovei, a fost "întrecută" (în rău, evident!), de guvernarea lui Vodă-Ghica: "Moldova - susținea M. Străjescu - a petrecut ceale mai triste zile sub a sa domnie"³³ !

O atitudine extrem de favorabilă a avut, însă, "Nepărtinitorul", față de noua ocărmuire, instaurată la Iași în iulie 1856. Spre deosebire de "nevrednicul" domnitor, caimacamul Teodor Bals (Toderiță), provenit dintr-o familie cu renume³⁴, era o persoană "carile în posturile ce mai înainte a ocupat, a dat dovezi de zelos patriot", jurnalul având convingerea că el "ne va da prilej de a publica în viitorime și mai mari fapte de îmbunătățire în administrația țării"³⁵.

Disponibil declarat să aprecieze pozitiv "faptele caimacamului", jurnalul a preluat și din presa străină știri care argumentau "vrednicia" sa. Astfel, din "Ost Deutsche Post", se arăta că, după alegerea lui Toderiță Bals, "din zi în zi se adeverează mai mult că El vrednicește încrederea ce i-a dat Înalta Poartă", întrucât "El lucrează cu mare energie"³⁶. Articolul se încheia apoteotic: "Dacă va rămânea consecvent, apoi de crezut este că El va atrage asupra-și cea mai de departe grațioasă opinie a Înaltei Porți, precum și stima poporului Moldovan"³⁷.

³² Pentru cunoașterea mai multor aspecte legate de viața și activitatea acestui domnitor, cu un sfârșit tragic, vezi lucrarea regretatului istoric Leonid Boicu, deja citată (supra, n. 13).

³³ [Domnia lui Grigore Al. Ghica], N, nr. 7 din 12 iulie 1856, p. 26.

³⁴ Din același "clan", făcea parte și prefectul Poliției din Iași, Grigore Bals, un om, de asemenea, cu "zel patriotic". *Efectul bunei Poliții*, N, nr. 11 din 26 iulie 1856, p. 41.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ După câteva luni, i se cânta prohodul!

³⁷ *Ost Deutsche Post*, N, nr. 14 din 6 august 1856, p. 54.

Cu toată "bunăvoința" sa, însă, jurnalul nu a putut evita unele momente tensionate în relațiile cu ocârmuirea. Prima "defecțiune" s-a produs la jumătatea lunii iulie 1856, când pârcașul de Galați, viitorul domn Al. I. Cuza, primea "ofiția onoratului Departament", urmată de "ordinul Excelenței sale domnului caimacam de a se secfestrui la poșta toate numerele jurnalului <<Nepărtinitorul>>, cu data din 12 iulie, și prin cea întâi poșta să i se trimită", la care întâiul cetățean al urbei de pe malul Dunării relatează că ziarul cu pricina "s-a oprit la Tecuci". Dumitru Ivănescu pune această "poprire" pe seama "injuriiilor la adresa lui Grigore Al. Ghica", inserate în articolul lui M. Străjescu din numărul respectiv³⁸. De acord cu această opinie, considerăm că, la începutul guvernării sale, caimacamul nu s-a lansat, cel puțin pe față, într-o campanie de denigrare la adresa fostului domnitor, pentru că nu dorea să fie interpretată ca o deviere de la politica în favoarea Unirii urmată de Ghica. De aceea, a și sancționat, *pro forma*, excesul de zel al foii separatiste.

Reușind să depășească acest obstacol, foaia separatistă și-a continuat drumul său până la începutul lui septembrie 1856, când tot mai insistentele zvonuri privitoare la suspendarea Legii presei s-au adevărit. Nr. 23 al jurnalului, din 10 ale lunii, publica trei comunicate: al șefului Poliției, Grigore Balș, al caimacamului și depeșă trimisă de Fuad-pașa, privind, toate, abrogarea Legii presei din mai 1856 și reintroducerea cenzurii. În aceste condiții, dată fiind "gingășimea împrăgiurărilor", "Nepărtinitorul" considera "de cuviință a înceta", astfel luând sfârșit scurta existență a acestui jurnal ieșean.

Motivele reale ale autosuprimării, deocamdată, nu sunt clare. Este foarte probabil ca jurnalul să fi recurs la această măsură și din cauze financiare, întrucât niciodată nu s-a "lăudat" cu un număr mare de abonați (precum "Steaua", bunăoară!). Cum "nu considerăm că cenzura era, într-adevăr, o amenințare serioasă pentru "Nepărtinitorul", rămâne ca viitoarele cercetări, în măsura posibilităților, să aducă lumină deplină în această problemă insuficient lămurită.

Am dori să insistăm, în continuare, asupra modului în care separatistii, adunați în jurul "Nepărtinitorului", au perceput problema Unirii Principatelor, încercând, totodată, și unele explicații ale

³⁸ Alexandru Ioan Cuza. *Acte și scrisori*, Ediție alcătuită de Dumitru Ivănescu și Virginia Isac, Iași, 1973, p. 308.

acestei atitudini. Am începe cu aceea deseori exprimată în gazetă, esențială, conform căreia, după o lungă perioadă de grele încercări, Moldova, aflată sub suzeranitatea Porții și garanția marilor puteri semnatare ale Tratatului de pace de la Paris, putea să aspire, într-o atmosferă de securitate, la o dezvoltare accentuată în diverse domenii. "Gândiți-vă bine!" - cereau redactorii jurnalului, "Noi care atârnăm de o suzeranitate, care suntem proteguți de toate puterile cele mari, și puși sub scutul apărării despre orice atac, n'ar fi o păcătuire să ne căutăm singuri osânda și să alergăm la prăpastia de care multe alte nații au vroit și poate ar vrea să fugă?"³⁹ Unirea, această "măsură foarte nepotrivită"⁴⁰, cu un "rezultat atât de confuz și îndoielnic"⁴¹, nu ar fi dus, credeau separatiștii, decât la pierderea "privilegiilor Patriei, câștigate de suitorii noștri și garantuite nouă de toată Europa"⁴².

Contrar credinței unioniștilor⁴³, jurnalul separatist considera că, "dacă aste două Principate vor rămâne despărțite [...] atunci vom avea două guverne puternice, care, fiecare în cercul său, vor putea mai bine să privegheze și să facă neputernice încercările partizei unioniștilor"⁴⁴. Bunăstarea - se aprecia - nu vine din "întinderea" statului, ci din "întemeierea moralului obștește în toate clasele, prin introducerea industriilor care produc avuțiile în țară, și prin instituțiile cele bune"⁴⁵.

O altă explicație a poziției "Nepărtinitorului" consta în felul în care a privit, sub diverse aspecte, viitorul stat ce ar fi rezultat din unirea Moldovei cu Valahia. Deseori au fost "analizate folosurile sau pagubile"⁴⁶, din punctul de vedere al Moldovei, și, în cvasitotalitatea cazurilor, ea ar fi avut de pierdut: "Să luăm bine aminte că progresul Moldovei să fie în avantajul moldovenilor, iar nu în avantajul streinilor, și tocma de aceasta trebuie să ne ferim foarte de Prinț și de guvern străin"⁴⁷. Pe aceeași linie, a

³⁹ V. Drăghici, *Oglinda istorică*, N, nr. 10 din 23 iulie 1856, p. 40. În finalul articolului, se adăuga, exagerat: "Tot materialul este pregătit de alții, fără a noastră cheltuială. Acum casa trebuie să o facem noi, însă o casă așa-feliu încât să ne fie de tică".

⁴⁰ *Ibidem*, p. 38.

⁴¹ *Ibidem*, p. 37.

⁴² N. Istrati, *Despre cvestia zilei în Moldova*, N, nr. 6 din 9 iulie 1856, p. 21.

⁴³ A căror deviză era "În unire stă puterea!"

⁴⁴ *Germania*, N, nr. 1 din 21 iunie 1856, p. 3.

⁴⁵ V. Drăghici, *Iași*, 2 iulie, N, nr. 4 din 2 iulie 1856, p. 16.

⁴⁶ Idem, *Oglinda istorică*, N, nr. 10 din 23 iulie 1856.

⁴⁷ N. Istrati, *Despre cvestia zilei...*, N, nr. 6 din 9 iulie 1856, p. 22.

"dezavantajelor" pentru Principatul de la est de Carpați, s-a situat și o problemă extrem de delicată, aceea privind viitoarea capitală. De menționat este faptul că această chestiune a produs multe disensiuni chiar în tabăra unionistă, fiind depășită cu destul de multă greutate. Motivul? Deopotrivă unioniștii și separatiștii au fost conștienți că aceasta nu putea fi Iași. Cel care, așa cum considera A.D. Xenopol, "pare a fi fost cel dintâi care dădu strigătul de alarmă în această privire"⁴⁸, a fost N. Istrati, în binecunoscuta-i broșură. Viitoarea capitală urma să fie București, întrucât, admiteau separatiștii, era un "oraș mai mare, mai destins, mai încâpător, mai comercial și brăzduit prin mijloc de un râu îndestulător"⁴⁹. De aceea, considera Drăghici, "Eșul [...] urmează a-și pierde cu totul ființa politică și comercială", iar "prețul caselor și al celorlalte vinale (!) nu va răspunde nici la dobânda legiuită"⁵⁰. Pentru a completa tabloul sumbru, se adăuga că locuitorii vor fi nevoiți să-și "reclame nevoile tocmai la București" (bani cheltuiți, timp!), urmând să se producă și "multime de falimenturi". Iașii nu puteau deveni capitala noului stat și datorită apropierii de granița rusească, stabilită pe Prut în 1812, fapt remarcant acut de ieșeni și nu numai⁵¹.

Soluția "de mijloc", aceea a unei noi capitale, între cele două, propusă de unioniști pentru a menaja susceptibilitățile ieșenilor, a fost combătută cu hotărâre în paginile "Nepărtinitorului": "De îndată ce va ajunge lucrul a se înființa o a treia politie, care nu se poate ridica decât pe socoteala celor două capitalii, toți locuitorii din București și din Iași se vor împotrivi, neguțitorii,

⁴⁸ A.D. Xenopol, *op.cit.*, p. 738. Cu un pătrunzător spirit de observație, istoricul preciza: "Anume făcându-se unirea, capitala noului stat trebuia să fie București, și Iașul era să fie lovit în însăși existența lui și a locuitorilor lui întrucât era un oraș care-și datora însemnătatea numai împrejurării că fusese o capitală politică". De aceea, atrăgea atenția Xenopol, "dacă Unirea s-a făcut, ea se datorește exclusiv numai Moldovei și anume centrului ei, Iașul, care sângerează și astăzi de jertfa făcută pe altarul neamului" (*ibidem*, p.740).

⁴⁹ V. Drăghici, în *loc. cit.*

⁵⁰ Această teamă, cât se poate de reală, era menționată și de consulul francez din Iași lui Walewski, el făcând, totodată, observația că "asemenea motive de interes personal neexistând în districte, se explică unanimitatea care s-a constatat în sânul poporației lor în ceea ce privește unirea". Place c. Walewski, Iași, 4 iulie 1856, *Acte și documente...*, vol. III, p. 597.

⁵¹ Spre exemplu, cu două decenii înainte, în 1834, Bois le Comte observa că "cei din București ar vrea ca orașul lor să devină capitala noului stat, și noi simțim că Iașul este prea aproape de ruși spre a se bucura de acest folos". *Ibidem*, p. 826.

industrierii, chiar și boierii care au case și așezăminte, și care numai aceștia au vreo înrăurire politică"⁵².

Jurnalul separatist era împotriva unirii politice, neavând nimic împotriva unei uniri morale, dorind "o Moldova și o Valahie strâns legate prin o simpatie adevărat frățească", "o adevărată unire de pace, de iubire, de dragoste"⁵³. Era avansată și o altă soluție, anume aceea a unei confederații⁵⁴, dându-se chiar exemplul Confederației nord-americane, al Elveției sau al Germaniei, dar pierzându-se din vedere, intenționat, credem, istoria diferită a Principatelor de cea a statelor menționate, precum și un element esențial: unitatea limbii și a poporului român, cea religioasă și de tradiții, care, toate împreună și fiecare în parte, au contribuit la realizarea unității politice a tuturor românilor.

Nu am dori să încheiem studiul de față fără să încercăm unele explicații ale atitudinii separatistilor, considerând, la fel ca în unele lucrări apărute recent⁵⁵, că se impune o nuanțare a aprecierilor existente în epocă, aprecieri care n-au depășit sfera trăsăturilor negative. "Neșansa" separatistilor a fost, pe lângă faptul de a merge pe un drum "lipsit de perspectivă"⁵⁶, că au avut în partida adversă oameni de mare talent în a portretiza, publiciști remarcabili (M. Kogălniceanu, C. Hurmuzachi), fete bisericești din întreaga ierarhie ecleziastică, în fața cărora era aproape imposibil să-ți impui părerile, în condițiile unui limbaj "slobod" și deseori virulent⁵⁷. Dincolo de rivalitățile pentru ocuparea tronului, de urmărirea unor interese specifice, la opoziția Unirii s-a manifestat o preocupare, poate exagerată, dar cât se poate de reală, pentru soarta Moldovei. Ei erau atașați unei vieți care se desfășura după anumite tipare (în capitala Moldovei, mai ales), temându-se că Unirea va

⁵² N. Istrati, *op. cit.*, p. 22.

⁵³ *Ibidem*, p. 21.

⁵⁴ Ceea ce se propunea era, însă, o utopie, adică "o confederație strânsă cu Valahia și Serbia în interesul Turciei și al Principatelor (sic!)", o soluție care nu putea avea nicidecum finalitate.

⁵⁵ Pentru o analiză pertinentă a separatismului în Moldova, vezi M. Cojocariu, *op. cit.*, p. 25-32, 139' și urm.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 32.

⁵⁷ Cu o undă de amărăciune, separatistii mărturiseau, într-unul dintre primele numere ale jurnalului: "Acei care țin de privilegiile patriei, de Guvern național [...] să văd public calomnieați ca trădători, neonești, corcogari, ciocoi, mincinoși, evrei blastamați, ignoranți, părtinitori abuzului și chiverniselei în posturi, și alte multe epitețe defăimătoare, amare, învecinate și grosolane". *Iași 28 iunie*, N, nr. 3 din 28 iunie 1856, p. 9.

pune capăt acestei societăți "tradiționale"⁵⁸. N. Istrati exprima această idee astfel: "dorim a lăsa și fiilor noștri avantajul pe care l-am primit de la părinți, de a se bucura și ei de privilegiile câștigate de străbuni cu mari vărsări de sânge". Mai mult, Unirea deschidea un drum spre necunoscut, însemnând "o transformare politică necercată încă", o "idee nouă, străină Moldovenilor, care deșteaptă mari îndoieli, mari frici de un viitor foarte nesigur"⁵⁹.

În final, se impun, credem, câteva concluzii. Cercetarea noastră s-a făcut sub deviza *audiatur et altera pars*, adică analizarea activității și opiniilor unui jurnal cu o existență efemeră, dar cu o apariție simptomatică, "Nepărtinitorul", care, în ciuda numelui său, a fost, de la început și până la "ultima suflare", partizan al menținerii *statu-quo*-ului și al dezvoltării proprii a Moldovei, fără a-și uni destinele cu Principatul de peste Milcov. Istoria a trecut în rândul învinșilor atât jurnalul, cât și pe cei care i-au împărtășit opiniile, însă - am adăuga noi - nu fără drept de apel. Mișcarea antiunionistă de atunci, devenită, după Unire, propriu-zis separatistă, nu s-a încheiat definitiv după ce s-au pus bazele statului român. Ea a scăzut în intensitate, până la forme greu de sesizat, cum ar fi nostalgia anumitor oameni după vremurile "apuse" ale Moldovei sau după un anumit statut al capitalei ei, Iașii.

În acest context, mai larg, credem că o tratare în profunzime a atitudinii și acțiunii opuse Unirii rămâne un deziderat al istoriografiei actuale. Ceea ce am dorit, în studiul de față, a fost de a oferi o imagine de ansamblu asupra acestui jurnal și de a încerca o apropiere de fenomenul numit generic, dar impropriu, separatism. Aceasta cu atât mai mult cu cât considerăm că imaginea despre antiunioniști e necesar să fie nuanțată, iar aprecierile contemporanilor amendate, așa cum, în epocă, proceda un mare publicist francez, Saint Marc Girardin, care afirma că a găsit, la unul dintre separatiștii de marcă, N. Istrati, "aceleași sentimente de patriotism" ca și la unioniști. Desigur, nu se poate extinde această caracterizare asupra tuturor antiunioniștilor. "Acuza" care se poate aduce nu se referă la lipsa de patriotism, ci la *lipsa de perspectivă*, la neînțelegerea sensului spre care se îndrepta istoria

⁵⁸ De aceea, N. Iorga considera că "împotriva Unirii nu puteau să fie decât sentimentali cu sentimentalitatea rău plasată - de aceștia mai mult în Moldova". Vezi N. Iorga, *Unirea Principatelor povestită românilor*, Vălenii de Munte, 1909, p. 70.

⁵⁹ N. Istrati, *loc. cit.*

românilor. Atunci, la mijlocul secolului al XIX-lea, tendința la români, ca și la alte popoare europene, a fost de unire, de înfăptuire a statului național, fapt pe care nu toți l-au înțeles, și deci au acționat ca atare. Nu e mai puțin adevărat că și unii care, inițial, au fost în tabăra unionistă, au constatat diferențe între "așteptări" și "împliniri", între statutul Moldovei înainte și după Unire, între imaginea moldoveanului la 1859 și cea de mai târziu. Așa încât considerăm că o continuare a acestui demers este pe deplin justificată și profitabilă pentru istoriografie.

UN JOURNAL ANTIUNIONISTE: "L'IMPARTIAL" (LE 21 JUIN - LE 10 SEPTEMBRE 1856)

RÉSUMÉ

Ayant pour point de départ une recherche systématique des publications de Moldavie de la "décennie de l'Union", l'auteur s'occupe du cas du journal "L'Impartial". Malgré son existence éphémère (le 21 juin - le 10 septembre 1856), "la feuille séparatiste", parue à Iași, a été un partisan du maintien du *statu quo* de la Moldavie. La cause soutenue s'est avérée perdante à un moment où pour les Roumains, tout comme pour d'autres peuples européens, la tendance à l'Union était évidence.